

УДК 336.22

Свистун Є.М.,
стажист-дослідник кафедри податків
та фіскальної політики
Тернопільський національний
економічний університет

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Формування інноваційної економіки потребує значних фінансових ресурсів, тому переваги від застосування інноваційної моделі розвитку отримали, перш за все, багаті країни світу. Для економіки України досягнення цих переваг залежить від ефективності інноваційної політики.

Інноваційний розвиток, на нашу думку, – це один із пріоритетів економічної політики держави. Необхідність державного регулювання інноваційної діяльності зумовлена масштабами фінансових витрат на проведення досліджень і реалізацію їх результатів. Побудова ефективного механізму фінансування та бюджетної підтримки інноваційного сектору залишається актуальною проблемою для української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню проблем державної підтримки інноваційного розвитку приділяли значну увагу у своїх працях Ю.Бажал, Є.Бойко, А. Власов, В. Геєць, О.Дем'янюк, О. Замасло, М. Крупка. Вивченню та аналізу міжнародного досвіду використання фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності присвячені праці Б. Білінгса, Дж. Варди, Ч. Еквіста, Х. Хайсберса, Л. Хоммена. Однак, залишається не до кінця опрацьованою проблема адаптації світового досвіду використання фіскального стимулювання до реалій розвитку вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування та визначення ефективності використання фіскальних інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні на основі дослідження зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка провідних країн світу на сучасному етапі розвитку характеризується переходом до ресурсозберігаючого типу виробництва, за якого вирішальне значення набувають не обсяги витрачених ресурсів, а людський капітал, наука, освіта, інформація й творча праця.

Очевидно, що саме науці на даному етапі відводиться особливе місце. Вона, на нашу думку, є стимулюючим середовищем інновацій, а інновації – основою розвитку національної економіки.

Зрозуміло, що інноваційна діяльність нерозривно пов'язана з інвестиційною, адже створення інноваційного продукту – це процес, що потребує багато часу і коштів, тобто інвестицій. Розвиток науково-технічного прогресу спричинив нову хвилю інвестування в підприємства, які займаються розробкою нових технологій. Успішне функціонування підприємств і досягнення стратегічних переваг в умовах конкуренції значною мірою залежать саме від результативності їхньої інноваційної діяльності. Тому важливим напрямком розвитку країни в цілому та кожного підприємства зокрема, являється пошук нових технологій, шляхів, методів розвитку виробництва, в першу чергу через впровадження інновацій та з врахуванням особливостей національної економіки, в якій будь-який інноваційний процес носить ризиковий характер через нестабільний розвиток України.

Регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у нашій державі здійснюється рядом законодавчо-нормативних актів, зокрема, Господарським та Податковим кодексами України, а також Законами України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін..

Відповідно до Господарського кодексу України, інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій із метою виконання довгострокових науково-технічних програм із тривалими термінами окупності витрат і упровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя [1].

Тривалий час основною вадою вітчизняної практики державного сприяння розвитку інвестиційно-інноваційних процесів у національній економіці була відсутність Податкового кодексу. Проте з ухваленням Верховною Радою України Податкового кодексу у грудні 2010 року [6] стало можливим вести мову про певну оптимізацію податкового стимулювання вказаної економічної діяльності, яка знайшла своє відображення у низці положень вказаного законодавчого акту. Так, Податковий кодекс передбачає відновлення спеціального режиму оподаткування для суб'єктів господарювання, які реалізують

інвестиційні проекти на основі інноваційних технологій, пов'язаних з модернізацією діючих та створенням нових виробництв (підприємств). Крім того, Кодекс передбачає відновлення спеціального режиму оподаткування для технологічних парків. Податковий кодекс також переслідує мету унормувати використання такого стимулюючого інструменту як інвестиційно-інноваційний податковий кредит. Серед інших важливих новацій даного законодавчого документу слід відзначити поетапне зниження ставки податку на прибуток підприємств з 5.25% до 17%; поетапне зниження податку на додану вартість до 19% до 17% [1] та закріплення низки інших законодавчих норм, важливих з точки зору стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів в національній економіці.

Аналізуючи зазначені положення Податкового кодексу, відзначимо, що спеціальний режим оподаткування є своєрідним відновленням скасованих статей Закону України «Про інноваційну діяльність» [4] та норм про податкове стимулювання технопарків Закону «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [5], проте, з істотними удосконаленнями. Аналіз структури та положень Податкового кодексу дозволяють стверджувати, що ним були закладені нові підходи у податковому стимулюванні інвестиційно-інноваційної активності в Україні. Так, позитивним підходом, на наш погляд, стало те, що автори відповідного Кодексу, передбачили створення базового блоку (розділ «Спеціальний режим оподаткування») у податковому законодавстві, присвяченого регулюванню інвестиційно-інноваційних процесів в Україні. Це дозволить усунути суперечності нормативно-правових актів, регламентуючих цей аспект запровадження системи державного управління.

Також відповідний розділ Кодексу передбачає використання у вітчизняній практиці господарювання низки популярних у розвинутих країнах світу податкових інструментів: інвестиційного податкового кредиту, оновлення основних фондів за прискореним методом амортизації, такі податкові пільги як зменшення або тимчасове скасування податку на прибуток та ПДВ для підприємств і технопарків при реалізації інноваційних проектів та ввезенні високотехнологічного обладнання для реалізації відповідних проектів тощо. І що важливо, передбачає чіткі та різноманітні штрафні санкції для суб'єктів господарювання в разі не цільового використання наданих пільг. Нарешті, істотним здобутком для вітчизняної економіки стане поетапне зменшення податкового навантаження, що сприятиме підприємницькій діяльності у цілому.

Повернення Кодексом системи надання податкових пільг суб'єктам інноваційної діяльності та підвищення питомої ваги пільг, які забезпечують сприятливий інвестиційний клімат, стане серйозним здобутком державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів. Проте, визначений Кодексом критерій надання податкових пільг підприємствам при реалізації інноваційних проектів через встановлення розміру залучених у проект інвестицій явно недостатній. На початковому етапі становлення національної інноваційної системи, коли інноваційна сфера потребує максимальних податкових та інших преференцій, необхідно передбачити додатковий критерій. Таким критерієм може стати технологічна належність конкретного виробництва. Більш радикальних змін у Податковому кодексі потребують положення, які будуть спрямовані на пошук і впровадження інвестиційно-інноваційної активності технопарків, насамперед тих, на базі яких розробляються і здійснюються проекти в пріоритетних сферах національної економіки. Для цього необхідно застосувати принцип диференціації податкового стимулювання.

В цілому, аналіз норм Податкового кодексу, присвячених податковому стимулюванню інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, дозволяє стверджувати, що останні, з одного боку, увібрали в себе раніше скасовані або діючі положення законодавчих актів, які стосувалися інноваційної сфери, а з іншого – включили в себе низку податкових важелів, ефективність яких доведена іноземним досвідом. Можна констатувати, що Податковий кодекс заклав нові підходи у податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної активності підприємств України, які можна охарактеризувати як зведення податкового законодавства у відповідній сфері в єдиний блок, запровадження у вітчизняній практиці ефективних податкових важелів, зменшення податкового навантаження інноваційної сфери.

Варто відзначити, що ситуація з розвитком інновацій в Україні є досить складною, а ще більше її поглибила фінансова криза. За наявності в країні значних фундаментальних і технологічних доробок, відбувається зниження активності інноваційної діяльності, пов'язаної з браком власних коштів у підприємств і обмеженістю бюджетного фінансування [7]. Вирішення наявної на сьогодні проблеми збільшення обсягів вітчизняного виробництва можна зумовити двома чинниками: збільшенням купівельної спроможності підприємств і населення та зростанням конкурентоспроможності товарів вітчизняного виробника на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Інноваційний шлях розвитку економіки якраз і забезпечує цю конкурентоспроможність шляхом постійного оновлення технологій, товарів і послуг різноманітного призначення, стабілізацією і розширенням ринків збуту, ефективним використанням науково-технічного потенціалу і стимулюванням його зростання. В активізації інноваційної діяльності найбільше зацікавлені: підприємець, адже це випуск нових і конкурентоздатних видів товарів, який дає йому гарантований прибуток, швидке повернення вкладених коштів, накопичення вільного капіталу і можливість його вкладення у розширення виробництва; працівник, адже це – нові робочі місця, гарантована і своєчасно виплачена заробітна плата; споживач – він

отримує доступ до нових видів товарів із кращими споживацькими якостями; і, нарешті – держава, оскільки розвиток інноваційної діяльності передбачає збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, надходження до держави іноземного капіталу у вигляді прямих інвестицій [3].

Для залучення інвестицій у інноваційну сферу, перш за все, необхідно створити потрібні умови, а саме на законодавчому рівні захистити права на інтелектуальну власність інноваційних проектів, змінити податкову і амортизаційну політику, направити її на реалізацію інноваційних заходів [3]. Все це частково передбачено в нашому законодавстві, однак, реальної дії не має.

Згідно Податкового кодексу України, підтримка інноваційного розвитку реалізується за допомогою інструментарію спеціального режиму оподаткування технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств, що виконують проекти технологічних парків. Режимом оподаткування технопарків передбачено:

- можливість надання органу митного контролю податкового векселя з тривалим строком погашення на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість за умови імпорту нового устаткування, обладнання та комплектуючих до нього, а також матеріалів, які не виробляються в Україні;

- зарахування на спеціальні рахунки учасників технологічних парків та спільних підприємств, що виконують проекти технологічних парків, 50% суми податку на прибуток підприємств, решта 50% зараховується на спеціальний рахунок керівного органу відповідного технологічного парку[6].

Вищеперелічені пільги в разі своєї дієвості дали б значний результат для зростання інвестицій в інновації в Україні, однак, починаючи з 2003 року дія цих пільг щорічно призупинялася Законом України «Про державний бюджет» на відповідний рік. З 2005 року ці пільги взагалі були вилучені із Закону України «Про інноваційну діяльність» і з'явилися знову уже в децю обмеженому варіанті у Податковому кодексі України, та їх зустріла така ж сама доля, що й стосовно заборони Законом «Про державний бюджет».

Крім того, на законодавчому рівні не розробляються напрямки, принципи і форми забезпечення конкурентоздатності вітчизняної продукції. Економічна криза призвела до спаду виробництва та занепаду творчого винахідництва як вирішального стимулятора виробництва, що значно знизило економічний розвиток [4].

Висновки з даного дослідження. Інноваційно-інвестиційна діяльність України потребує докорінного перегляду, оскільки вона діє в протизвагу світовому розвитку. В Україні немає дієвого закону, який би регламентував правові основи підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом інвестицій в інновації. Основою розвитку інноваційної діяльності в Україні доцільно виділити державне регулювання цієї сфери. Варто привести в дію механізм пільгового оподаткування підприємств, що займаються створенням інноваційних продуктів і технологій та інвестують у них. Неприпустимим є той факт, коли один закон заперечує інший. Від ефективності інвестиційно-інноваційної політики залежить стан виробництва, конкурентоздатності вітчизняної продукції, рівень технічної оснащеності основних виробничих фондів наших підприємств та, як результат, – вирішення соціально-економічних проблем України.

Аналіз фінансових механізмів інноваційної політики розвинених країн не дозволяє зробити однозначних висновків стосовно найефективнішого варіанта. Кожна держава, використовуючи набір інструментів, вирішує свої, нерідко унікальні завдання інноваційного розвитку, спектр яких залишається досить широким. До найбільш прийнятних для застосування в Україні методів фіскального стимулювання інноваційної діяльності економічних суб'єктів можна віднести:

- здійснення урядових закупівель інноваційних розробок для стимулювання впровадження результатів НДДКР у виробництво;

- надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу;

- надання податкових пільг ключовим суб'єктам інноваційного бізнесу: малим та середнім підприємствам, в першу чергу новоствореним, а також фінансовим інвесторам;

- надання податкових кредитів та державних компенсацій комерційним компаніям, що самостійно займаються науковими дослідженнями і розробками;

- надання пільг некомерційним організаціям ліцензіатам-патентовласникам, які перебувають у державній власності.

У більшості зарубіжних країн використовується поєднання прямих та непрямих методів фіскального регулювання інноваційної активності економічних суб'єктів. Для інноваційного розвитку української економіки актуальним рішенням повинно стати не поєднання інструментів організації і фінансування інноваційної політики певної зарубіжної країни, а використання найбільш ефективних механізмів бюджетно-податкового регулювання та стимулювання інноваційної діяльності.

Література

1. Беліков О.В. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення / О.В. Беліков // Юридична канцелярія. – 2010. – № 3. – С. 22-29

2. Бровко В.М. Взаємозв'язок інвестиційної і інноваційної діяльності в Україні / В.М. Бровко // Регіональні аспекти. – 2010. – № 6. – С. 55-57.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15&passid>
5. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16.07.1999. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>
6. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
7. Сисоєва Л.Ю. Механізми державного регулювання інвестиційного ринку України / Л.Ю. Сисоєва // Вісник Хмельницького національного університету: зб. наук. праць. – 2010. – № 2, т. 2. – С. 151-154.
8. Скворцов І.Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика / І.Б. Скворцов. – Львів: "Львівська політехніка", 2003. – 311 с.

УДК 336.226:338.1

Оксенюк О.І.,
аспірантка
кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Пошук ефективних інструментів прямого і непрямого впливу оподаткування на економіку держави і окремих підприємницьких структур є ключовим завданням сучасної податкової політики держави. Основна перевага непрямих податків полягає в їх стабільності як джерела податкових доходів держави. Головним недоліком непрямого оподаткування є неможливість визначити дійсний рівень платоспроможності економічних суб'єктів, що формується під впливом непрямих податків в силу їх перекладання на кінцевого споживача. ПДВ об'єднується найбільш досконалою сучасною формою непрямого оподаткування, яка відіграє важливу роль у системі державних фінансів більшості розвинених країн світу. У зв'язку з цим, виникає об'єктивна необхідність аналізу ролі ПДВ у формуванні доходної частини бюджету України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з функціонуванням ПДВ та його роллю у формуванні доходів Державного бюджету, присвячені праці вітчизняних науковців та практиків: В. Андрущенко, В. Буряковського, В. Бесєдіна, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, О. Данілова, А. Дриги, Б. Карпінського, В. Копилова, А. Крисоватого, І. Луніної, В. Мельника, Л. Новицької, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та інших. Більшість з них порушували проблему бюджетного відшкодування ПДВ як основну причину його неефективності в умовах розвитку податкової системи України.

Однак, незважаючи на численні дослідження різноманітних аспектів функціонування ПДВ, невіршеною залишається проблема шляхів збереження фіскальної ефективності ПДВ.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі ПДВ у формуванні Державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу дослідження. ПДВ є одним із найбільш суперечливих податків, тому через наявність істотних проблем при його справлянні, може перетворитися з бюджетотворного у бюджетовитратний [1, С. 25]. Як непрямий податок, ПДВ зараховують до ціни товару, а отже, його сплачують покупці, а перераховують до бюджету юридичні особи та фізичні особи – підприємці, які реалізують продукцію (товари, роботи, послуги) на території України або імпортують товари для їх споживання на території України. Об'єктом оподаткування є операції з реалізації продукції в Україні, експортування продукції (товарів, робіт, послуг) та її імпортування.

Насьогодні ПДВ застосовують понад 135 держав світу. Наявність податку є однією з обов'язкових умов вступу країн до Європейського Союзу. Ставки ПДВ дуже часто коригуються і зазнають змін залежно від макроекономічних умов.